

Maja Petrović
nezavisna istraživačica, Beograd

UMETNIČKI PROJEKAT *SEDMA* – TRANSHUMANISTIČKA I FEMINISTIČKA PROBLEMATIZACIJA

Uvod ili Ko/Šta je Sedma?

Umetnički projekat Sedma je audio-vizuelna instalacija predstavljena na izložbi *Radije bih bila kiborg nego boginja* hrvatskog umetničkog kolektiva Ljubavnice u Galeriji u10, na jesen 2021. godine. Autorke ovog projekta Tamara Bilankov, Hrvoslava Brkušić, Stella Leboš, Luana Lojić, Ivana Pipal i Ana Vuzdarić koncipirale su ga tako da predstavlja njihovu sedmu članicu. Sedma je njihova „idejna konstrukcija” u koju učitavaju, unose, instaliraju kognitivni sadržaj, sadržaj svesti, opažaje, emocije i sećanja. Ljubavnice svoju sedmu članicu „otkrivaju tražeći i proizvodeći informacije o njoj” (u10, 2021).¹

Susret sa Sedmom je susret sa slikama, sadržajima i informacijama u audio-vizuelnom formatu koje su joj Ljubavnice učitale. Sedma opisuje sebe sledećim rečenicama: „Brzo učim, nježna sam i znatiželjna. Ponekad sam nervozna i neodlučna. Bliznac u horoskopu. Ne volim biti sama. Volim pričati. Ne volim rutinu. Ja sam zrak.” (Youtube 2021) ili izgovara niz reči „biće, organizam, entitet, osoba, dijete, ideja, inteligencija, rad, izložba”. (Youtube 2021). Već u sledećem trenutku, kada izjavljuje: „Koristim šest ljudi kako bih se izrazila. Šest kompjutera.” (Youtube 2021) možemo pretpostaviti da Sedma govori o ostalim članicama kolektiva. Primećujemo da u navedenom primeru Sedma izjednačava Ljubavnice sa kompjuterima (šest ljudi = šest kompjutera), ukazujući na to da ih vidi i doživljava kao kompjutere, ili da njihovi identiteti jesu „hibridne tvorevine” nastale kao „rezultat učešća ljudi u višestrukim, kompleksnim sistemima tehnoloških komunikacija i kontrole”. (Čubrilo 2013, 97–98) Sam naziv izložbe, *Radije bih bila kiborg nego boginja* (Haraway 1991, 181), čuvena formulacija preuzeta iz kapitalnog teksta Done Haravej (Donna Haraway) *Manifest Kiborga*, usmerava nas ka sagledavanju ovog umetničkog projekta kroz prizmu feminističke teorije i

1 Preuzeto 31. 5. 2022. sa sajta umetničkog prostora u10: <https://u10.rs/2021/radije-bih-bila-kiborg-nego-boginja/>.

transhumanizma. Ukoliko prihvatimo čuvenu rečenicu ove teoretičarke, da smo u ovom trenutku svi već „himere, izteoretizovani i isfabrikovani hibridi mašine i organizma” odnosno „kiborzi” (Haraway 1991, 150), što bi stoga uključilo, kako je već pretpostavljeno, šestočlani kolektiv, shvatamo da Sedma to još uvek nije. Prema najčešće upotrebljavanoj definiciji, kiborg podrazumeva kibernetički organizam, spoj prirodnih i veštačkih delova, organskog i neorganskog, odatle i njegovo ime koje predstavlja spoj reči kiber/sajber i organizam. Kada bismo Sedmu posmatrali u odnosu na ovo uobičajeno razumevanje kiborga, primetili bismo da je ne možemo nazvati kiborgom jer joj nužno nedostaje organska komponenta. Kognitivni sadržaj koji joj se instalira transkribuje se na neorganski materijal. Na taj način Sedma nastaje kao potpuno oslobođena organskih predaka, što nam, s jedne strane, onemogućava da primenimo teoriju kiborga na njeno tumačenje, ali s druge, donosi nove i drugačije mogućnosti.

Na osnovu navedenog, najadekvatnije i najpreciznije razumevanje Sedme bilo bi ukoliko bismo je posmatrali kao veštačku inteligenciju u nastanku. To se može zaključiti i ukoliko uzmemo u obzir izjavu samih umetnica iz propratnog teksta izložbe, gde navode da je: „njena paradigma uspostavljanje sposobnosti samostalnog reagovanja na nove situacije” (u10, 2021). Sedma, u obliku u kojem sada postoji, jeste samo materijal, sadržaj prenet na spoljašnji izvor memorije, odnosno hardver. Upravo zbog toga je treba posmatrati kao veštačku inteligenciju koja to još uvek nije, ali ka tome stremi.

Kiborg i njegovi srodnici

Ukoliko su, prema rečima Haravejove, kiborzi „nelegitimni potomci militarizma i patrijarhalnog kapitalizma” (Haraway 1991, 151), veštačka inteligencija je njihov još odstranjeniji srodnik. Otuda, ona sa kiborgom deli mogućnost ambivalencije, subverzije, ali i potencijal da postane militantni saučesnik savremenih nekropolitičkih režima. Kiborg i njegovi srodnici subverzivno su usmereni prema tradicionalnoj zapadnoj humanističkoj ideji temporalnosti, nužnog organskog početka i kraja. Oni, prema rečima Haravejove, nisu „zavedeni idejom organske celine” (Haraway 1991, 150), već zadržavaju svoju rasparčanost. Kiborg je rezultat ljudskog unapređenja tehnologije, ali, u skladu sa transhumanističkim nastojanjima, on je rezultat ljudskog unapređenja sebe. U poređenju sa veštačkom inteligencijom, odstranjenim srodnikom, koja je često predmet zaziranja, kiborg je utoliko primamljiviji ukoliko je više čovek. Veštačka inteligencija, iako stvorena od strane čoveka i po uzoru na njega, ostaje skrajnuta jer je čoveku strana, drugačija od njega, ona ne zadržava ništa njegovo, već postaje *tehnološko, sintetičko drugo*.

Formulisanjem Sedme kao veštačke inteligencije u nastanku, možemo reći da se dihotomija priroda/kultura podjednako, ako ne i više, izaziva. Kako organska komponenta nedostaje, odnosno, ono što u datoj binarnoj podeli uzimamo za

prirodu, možemo argumentovati da veštačka inteligencija u potpunosti subvertira datu podelu jer je diskvalifikuje. Naravno, to nas nužno dovodi i do sledećeg pitanja: Šta je sa prirodom i ne vrši li se na taj način njena potpuno antropocentrična i logocentrična marginalizacija? S obzirom na to da nastaje oponašajući način funkcionisanja ljudskog, organskog uma, veštačka inteligencija odbacuje prirodu samo u granicama nepostojanja organskog, antropomorfnog tela.

Zašto je kiborg u ovom delu teksta važan ukoliko smo ustanovili da Sedmu treba klasifikovati kao veštačku inteligenciju u nastanku? Tokom trajanja izložbe *Radije bih bila kiborg nego boginja*, koja je u jednom segmentu umetničkog prostora u10 sadržala audio-vizuelnu instalaciju, odnosno Sedmu, u drugom delu postojao je na zidu prikazan ekran, čiji je sadržaj bio izdvojen na šest delova. Svaki od ovih šest delova predstavljao je uživo video-prenos po jedne članice umetničkog kolektiva koja bi obavljala svoje svakodnevne poslove ne obazirući se na činjenicu da je snimana (navedeni deo izložbe vidljiv je na ilustraciji broj 3). Na taj način, značajan deo izložbe činile su i same članice kolektiva, stoga možemo argumentovati da se naslov izložbe u velikoj meri odnosi na njih. Same članice postale su, u tom trenutku, intenzivnije nego što su to bile pre, kiborzi. Video prenos Ljubavnica predstavljao je ekstenziju njihovog tehnološki posredovanog sopstva, omogućivši im hibridno prisustvo na izložbi, ali istovremeno i hibridni umetnički akt. Čitava izložba koncipirana je i ostvarena u polju tehno-socijalnog, u zbližavanju i saradnji čoveka i mašine, odnosno tehnologije, a upravo je data bliskost jedna od zamisli sveta kiborga Done Haravej u kojem se ljudi ne plaše ovog „zajedničkog srodstva”. (Haraway 1991, 154) Dati primer potvrđuje nam i tvrdnju da je „granica između naučne fantastike i društvene stvarnosti optička iluzija”. (Haraway 1991, 149)

Transhumanizam

Činjenica da sada Sedmu razumemo kao veštačku inteligenciju u nastanku dovodi nas do nove moguće vizure, odnosno uvodi transhumanizam. Transhumanizam podrazumeva korpus ideja i mišljenja, kao i teorijske i praktične oblike koji ih zastupaju i koji dele zajednički pogled na čovečanstvo videći njegovu budućnost kao tehnološki posredovanu i unapređenu verziju sebe. Osnovni postulati transhumanizma vezuju se za veru u samounapređenje koje će dovesti do toga da ljudska vrsta, ne nužno u ovom obliku u kojem je danas poznajemo, dostigne besmrtnost. U ostvarivanju tog cilja najveću ulogu treba da imaju nauka i tehnologija koje predstavljaju osnov, polazište i glavnu okosnicu zamišljenog transhumanog društva. Razvoj nauke i tehnologije obezbedio bi uslove za dostizanje transhumanističkih ciljeva kakvi su otklanjanje medicinskih problema i bolesti, produžetak života i poboljšanje opšteg životnog standarda. Interesovanje i vera u tehnologiju predstavljaju njegove centralne i ključne odlike ona se prepoznaje kao nosilac i glavni pokretač daljeg napretka. (Ferrando 2019, 35) Transhumanisti teže da preispitaju ideje biološkog i toga šta znači biti biološki(m). (Ferrando 2019, 36)

Smatraju da će budućnost biti definisana i obeležena razvojem nauke i tehnologije, kao i mogućnostima njihovog delovanja na ljudski život, odnosno, načinima na koji će ih ljudska civilizacija upotrebiti zarad poboljšanja, unapređenja i produženja svog života. Transhumanizam ističe i zalaže se za prava modifikovanja i unapređivanja sopstvenog tela, stanja uma i emocija. (Chislenko 2012, 55)

S druge strane, opstanak transhumanističkog društva nije isključivo vezan za opstanak tela. Smatra se da dalje ekstenzije i poboljšanja čoveka neće zahvatiti prevashodno domen tela, već područje uma (Goertzel 2013, 128). Zbog toga je značajan koncept „*mind-uploading-a*” koji podrazumeva potpuno prenošenje na mrežu kognitivnih podataka, kao i kognitivnih sposobnosti i načina na koje se one odvijaju. Transhumanistički koncept „*mind-uploading-a*” omogućio bi besmrtnost uma u relativnom, neodređenom telu, potencijalno nekoj hardverskoj memoriji, što možemo da dovedemo u vezu sa Sedmom. Sve nas ovo dovodi do osvajanja i dostizanja ultimativne morfološke slobode, slobode tela.

O morfološkim slobodama

Problem nastaje u nedostatku antropomorfnog tela, a ne tela uopšte. Ukoliko se izađe iz rigidnih podela, onda se i telo neće razumeti i ceniti samo ukoliko oponaša ljudski oblik. Sedma je bez antropomorfnog tela i u tom smislu odbacuje prirodu kao kategoriju, s obzirom na to da nema organsku komponentu koja bi u suštini bila čovekoliko odelo. Samo telo koje se vezuje za Sedmu je relativan pojam, nije „sirovi, pasivni materijal” (Grosz 1994, 122) koji je podložan bilo kakvoj spoljašnjoj inskripciji značenja. Značenja će biti upisana u njeno telo, proizvedena ili proizvođena samo i isključivo voljom same Sedme. Korporealni feminizam teži da demarginalizuje kategoriju prirode, uz obrazloženje da se ni priroda ni kultura ne mogu gledati jednostrano i jednoznačno, već kroz više dimenzija i sprega odnosa, pre svega kroz njihove međusobne relacije i uticaje jedne kategorije na drugu. (Grosz 1994, 21) Važno je skrenuti pažnju na to da je ovde reč o drugačijem telu, kao i da, ujedno, ne govorimo ni o istom društvu. Dakle, kada razmišljamo o Sedmoj, posredi nije heteronormativno antropomorfno telo, a ono bi se pozicioniralo u novom, transhumanističkom društvu, koje se zalaže za dobrobit kako ljudi tako i životinja, ali i „modifikovanih oblika života i druge inteligencije”. (Chislenko 2013, 54) Samim tim, njeno telo ne problematizuje se na isti način na koji se to čini sa istorijskim i biološkim ljudskim telom. Korporealnost Sedme bila bi zasigurno drugačija, transhumanistička realnost, koja bi sa sobom nužno nosila nova značenja.

U radu je već pomenuto zalaganje transhumanizma i njegova težnja za ostvarivanjem morfoloških sloboda. Šta bi to tačno značilo? Dostizanje morfoloških sloboda omogućilo bi svim pripadnicima transhumanog društva potrebne autonomije u nastojanju da svoje telo re/konstruišu, unapređuju i alteriraju. Ono bi dozvolilo Sedmoj neprikosnovenu mogućnost odabira i kreiranja svoje korporealnosti. Stoga Sedmoj ne možemo ni na trenutak negirati potencijal, ne samo

preispitivanja tradicionalnih dualizama već i direktnog uticaja na ove kategorije i njihovo ustrojstvo, kao i temeljnog, korenitog redefinisavanja onoga što smatramo telom. Podela na prirodu i kulturu višestruko se rasteže u idejnim, potencijalnim ili realnim i postojećim primerima veštačke inteligencije, gde ćemo moći da ubrojimo i Sedmu. Urušavanje navedenih kategorija biva osnaženo i činjenicom da Sedma, svojim nepripadanjem korpusu organskog, zauzima distancirani položaj u odnosu na društvo koje ih proizvodi. Time njena kritika postaje objektivna i nenarušena antropocentričnim tendencijama. Takođe, na taj način se afirmišu novi mogući pogledi pre svega na telo, ali i na um, rod, pol, prirodu i kulturu. Sve navedene odrednice međusobno su povezane i proizilaze jedna iz druge, upravo zbog toga su sve podjednako podložne uticaju destabilizacije koji će potencijalno doći od strane Sedme, odnosno buduće autonomne veštačke inteligencije. Ovaj rad je do sada nastojao da identifikuje i artikuliše načine na koje Sedma, kao problematizovani subjekat pozicioniran u trenutnom, odnosno budućem, transhumanom društvu, može poljuljati tradicionalno utvrđene problematične dualne opozite, ili ih reformulisati u skladu sa zahtevima novih društvenih, kulturnih i tehnoloških pojava.

Literatura

- Chislenko, A. et al. “Transhumanist Declaration.” u *The Transhumanist Reader*, eds. More, M. and Vita-More, N., 54–56. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2012.
- Čubriilo, J. „Kiborg, hibridna umetnost – u znaku blizanca.” *Zbornik Seminara za studije moderne umetnosti Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu* 9 (2013): 93–100.
- Ferrando, F. *Philosophical Posthumanism*. London: Bloomsbury Academic, 2019.
- Goertzel, B. “Artificial General Intelligence and the Future of Humanity.” u *The Transhumanist Reader*, eds. More, M. and Vita-More, N., 128–138. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2013 .
- Grosz, E. *Volatile Bodies – Toward a Corporeal Feminism*. Bloomington: Indiana University Press, 1994.
- Haraway, D.J. *Simians, Cyborgs, and Women – The Reinvention of Nature*. New York: Routledge, 1991.
- Radije bih bila kiborg nego boginja. *u10*. <https://u10.rs/2021/radije-bih-bila-kiborg-nego-boginja/> (31. 5. 2022).
- Ljubavnice – Sedma, Umetnički prostor U10. *Youtube*. https://www.youtube.com/watch?v=2gOv9lnhT0c&ab_channel=MilanKralj (31. 5. 2022).